

بررسی تأثیر اعتیاد بر آموزش و رفتار فرزندان و آسیب شناسی آن

دکتر تقی محمدی^۱، شیدا احمدی^۲

۱-استاد یار، گروه مدیریت دواتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، واحد خوی، مرکز قره ضیالدین، دانشگاه آزاد اسلامی،

واحد خوی، مرکز قره ضیالدین، ایران

۲-کارشناسی آموزش راهنمایی و مشاوره، دانشکده مدیریت و حسابداری، واحد خوی، مرکز قره ضیالدین، دانشگاه آزاد

اسلامی، واحد خوی، مرکز قره ضیالدین، ایران

چکیده

خانواده اولین محیطی است که فرزندان را با باورها و هنجارهای جامعه آشنا میکند و به تدریج شخصیت فرزندان را بر اساس این عناصر شکل می دهد. این مقاله به تاثیر اعتیاد والدین بر کارکرد خانواده بویژه کودکان و نوجوانان می پردازد. فرزندان با الگو برداری از والدین، اغلب رفتارهای آنان، حتی رفتارهایی را که والدین توجهی به آن ندارند، نظیر پرخاشگری، به کار بردن الفاظ ناپسند، فحاشی، کارهای خلاف و... تقلید می کنند. اعتیاد والدین به سیگار یا مواد مخدر، موجب می شود تا فرزندان، رفتار آنها را الگو قرار داده و معتاد شوند. از سوی دیگر تحمل فرزندان، به جهت زندگی در خانه ای که آلوده به مواد مخدر است و اغلب اعضای خانواده نشئه و بیکار و... می باشند، کاهش می یابد و به سوی اعتیاد و خلاف کشیده می شوند. بنابراین لازمه رشد سالم و طبیعی کودکان و سلامت روان آنها، پرورش در خانواده های بهنجار و سالم است که بستر مناسبی را برای تأمین نیازهای رشدی کودک فراهم کند همچنین باید محیط پیشرفت و طی کردن پله های ترقی برای کودکان و نوجوانان میسر باشد. هرآنچه که باعث اختلال در عملکرد خانواده شود، می تواند زمینه ساز مشکلاتی در پرورش کودکان شده و منجر به پیامدهای منفی در آینده برای آنها شود. اعتیاد والدین یکی از این مشکلاتی است که کودکان و نوجوانان را در معرض خطر قرار داده و سلامت روان آنها را تهدید میکند. از این رو، در این مقاله قصد داریم به بررسی نقص های والدین که اغلب در خانواده های با مشکل سوء مصرف وجود دارد و همچنین پیامدهای منفی که فرزندان والدین الکلی ممکن است با آن روبرو شوند، شامل مشکل در تحصیل، اختلالات درونی سازی و برونی سازی و عملکرد هیجانی و اجتماعی پردازیم.

کلید واژه ها اعتیاد، فرزندان، والدین، آسیب، نوجوان

مقدمه

اولین اشخاصی که کودکان آن‌ها را الگو قرار می‌دهند پدر و مادر هستند. حالا این موضوع که پدر و مادر اولین و اصلی‌ترین الگوهای یک کودک هستند، قطعاً برای ما واضح و آشکار است که اگر اختلال شخصیتی در پدر و یا مادر وجود داشته باشد فرزندان نیز از این مشکل تأثیر می‌گیرند و تربیت آن‌ها دچار مشکل می‌شود. یکی از این مشکلاتی که بر روی کودکان تأثیر می‌گذارد اعتیاد والدین است. اعتیاد والدین برای فرزندان پیامدهای بسیار بدی را به دنبال دارد که در ادامه قصد داریم بیشتر به این پیامدها بپردازیم که از مهم‌ترین‌های این پیامدها می‌توان به مواردی همچون مشکلات تحصیلی، مشکلات رفتاری، اختلالات شخصیتی، درگیر شدن خود کودک با مواد مخدر در سنین بسیار پایین، بیماری‌های مادرزادی، مشکلات روان‌شناختی و ادامه‌دار شدن آن‌ها در بزرگسالی، مشکلات جسمانی و مواردی از این قبیل اشاره کرد. کودکانی که با والدین معتاد زندگی می‌کنند ممکن است در معرض انواع و اقسام مختلف فشارهای اقتصادی و روانی باشند. اعتیاد یکی از مهم‌ترین مشکلات اجتماعی در جامعه است که با مسائل زیادی در حوزه‌های مختلف زندگی همراه است. در کشور ما اختلالات سوء مصرف مواد بعد از بلایا و حوادث، بیماری‌های قلبی-عروقی و افسردگی در مقام چهارم طبقه بندی بار بیماری‌ها قرار دارد. اعتیاد نه تنها زندگی فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد بلکه آسیب و ناراحتی‌های زیادی را برای خانواده و جامعه ایجاد نموده و بار زیادی را بر اجتماع تحمیل می‌کند. افراد معتاد در مهارت‌هایی همچون فرزند پروری دچار ضعف هستند و حتی وقتی تصمیم به ترک می‌گیرند بعد از مدتی دوباره به اعتیاد خود برمی‌گردند. عوامل خانوادگی به طور قوی و همواره با مشکلات سوء مصرف مواد مرتبط هستند. با توجه به گسترش سریع بیماری‌های ایدز در بین معتادان مواد مخدر و آسیب پذیری کودکان این گونه معتادان، ضرورت رسیدگی به این کودکان نوجوانان بیش از پیش آشکار می‌شود. نکته مهم این که در ایران ۷۰ درصد کسانی که بیماری ایدز دارند معتاد نیز هستند. روشهای فرزند پروری مانند نظارت پایین، انضباط ناموثر و برقراری ضعیف ارتباط نیز در مشکلات سوء مصرف مواد در بین جوانان دخالت دارد. تحقیقات علمی زیادی نشان داده است که روابط والدین با نوجوانان که مبتنی بر گرمی، پذیرش، حمایت و احترام متقابل در عین حال اقتدار و کنترل متعادل است، نقش بسیار موثری در حفاظت فرزندان در گرایش به سوء مصرف مواد دارد و از طرفی روابط مبتنی بر کنترل و محدودیت شدید و عدم رابطه نیکو یا روابط مبتنی بر سهل‌گیری و آزاد گذاری بیش از حد زمینه گرایش به این نتایج نشانگر اهمیت سوء مصرف مواد را افزایش می‌دهد.

لاندر، هوسر، بیرنه ۱ می‌گویند: یک خانواده سالم، مرزها زیر سیستم والدین و زیر سیستم کودک را بوسیله جدا کردن آنها از هم احاطه می‌کنند. در یک خانواده‌ای که یکی از والدین اختلال سوء مصرف مواد دارد، مرزهای اطراف زیر سیستم والدین و کودک مرزها عموماً نفوذپذیر هستند، مثلاً اینکه زیر سیستم والدین به خوبی یک واحد منسجم کارکرد ندارد. مرزهای اطراف خانواده خودشان برای حفظ راز سوء مصرف مواد در خانواده سفت و محکم هستند. مرزهای سالم در تحول طبیعی یک خانواده و کودکان مهمند. بنابراین خانواده هم به عنوان اولین و اساسی‌ترین نهاد در تشکیل دلبستگی فرزندان و هم به عنوان یک سیستم در تربیت و رشد فرزندان نقشی حیاتی داشته و سوء مصرف مواد یا الکل والدین ممکن است تأثیرات مستقیم و غیرمستقیمی بر سلامتی فرزندان داشته باشد.

بیان مسئله

یکی از بلاهای خانمان سوز جوامع بشری، آسیب مواد مخدر است. اعتیاد به مواد مخدر قدرت و توان کوشش و سازندگی را از انسان ها گرفته است و بنیان خانواده و اعتقاد و باورهای دینی انسان ها را در معرض نابودی و از هم پاشیدگی قرار می دهد امروزه کمتر کشوری وجود دارد که درگیر مسائل و مشکلات اعتیاد نبوده، یا چنین مشکلی نداشته باشد. این پژوهش میزان و نسبت چگونگی تأثیر اعتیاد والدین بر فرزندان مورد بررسی قرار می دهد. کودکان پر ارزش ترین سرمایه های هر جامعه هستند. یکی از عوامل مهم و تأثیر گذار در حفظ تعادل روانی، عاطفی، اجتماعی افراد جامعه به ویژه کودکان، کانون گرم خانواده است. خانواده یکی از مهم ترین نهادهای اجتماعی است که اساس و پایه و حیات اجتماعی محسوب می شود. هر گونه اختلال در کارکردهای خانواده بیشترین تأثیر مخرب را بر اعضای خانواده تحمیل می کند. بر اساس منابع و تحقیقات مختلف امروزه با افزایش بزهکاری و سایر انواع آسیب های اجتماعی در فرزندان طلاق و اعتیاد مواجه هستیم.

پیشینه تحقیق

طبق نظریه ی کارکردگرایی تالکوت پارسونز، هنگامی که خانواده به عنوان ی پاره نظام، دچار ناهماهنگی میشود، اعضای خانواده دچار انواع آسیبهای اجتماعی میشوند. اگر والدین دچار سوء مصرف مواد شوند، نمی توانند نقش نان آوری و عاطفی خود را ایفا کنند. در نتیجه، فرزندان خانواده دچار انواع آسیبهای روانی و اجتماعی می شوند. بر طبق این رویکرد، فرزندان در محیط نابسامان و گسیخته خانواده معتاد، نه تنها با وظایف و کارکردهای خود آشنا نمی شوند بلکه احساس مسئولیت نمی کنند و نسبت به ارزش ها و هنجارهای جامعه، خود را بی تفاوت نشان می دهند. نظریه تعاملات خانواده نیز بر این باور است که وقتی مادران و پدران در خانواده دچار سوء مصرف مواد باشند نمی توانند فضای عاطفی و آرامی در کانون خانواده برای فرزندان فراهم کنند، کنترل و یادگیری اجتماعی در این فضا به صورت نامناسب شکل میگیرد و تعاملات و مهارتهای اجتماعی به خوبی انجام نمی شود، و فرزندان در آینده درگیر آسیب های اجتماعی فراوانی میشوند که عوامل روانی و اجتماعی فراوانی به دنبال دارد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

خانواده اولین و مهمترین نهاد اجتماعی و محور توسعه جوامع است. نقش و جایگاه خانواده ها در پیشرفت جامعه به حدی است که اساساً برنامه ریزی بدون توجه به جنبه های گوناگون دخالت آن، مسلماً به شکست منتهی خواهد شد. بنابراین اگر بسترها و زمینه های عدم تعادل خانواده و تأثیرات آن بر روی کودکان و نوجوانان مورد توجه قرار بگیرد، شاهد کودکانی با آینده ای بسیار درخشان خواهیم بود و هرگز درگیر اعتیاد نمی شوند.

روش تحقیق

تحقیق در دو مرحله انجام پذیرفته است، دسته اول به صورت کتابخانه ای که پس از بدست آوردن یک سری اطلاعات که از کتب بدست آمده است و در مرحله دوم به صورت میدانی که به اطلاعات مورد نظر در زمینه تحقیق دست یافته ایم و سپس با تطبیق اطلاعات و استفاده از منابع دقیق تر آماری و منابع حقوقی اعم از مجلات، کتب و مقالات استنتاج لازم را انجام داده ایم.

اعتیاد

اعتیاد در لغت به معنای خوی کردن به چیزی است^۱، البته امروزه در طب جدید به علت نارسا بودن واژه اعتیاد و نیز وابستگی به مواد از اصطلاح سوء مصرف مواد استفاده میشود. مفهوم این اصطلاح این است که انسان بر اثر سوء مصرف نوعی ماده شیمیایی، از نظر جسمی و روانی به آن وابستگی پیدا کند به طوری که با مصرف دارو احساس آرامش و لذت میکند و با نرسین دارو به خماری و احساس بی قراری و ناآرامی دچار می شود. طبق این تعریف هر دارویی را قربانی «سازمان بهداشت جهانی»^۱ می توان مواد مخدر قلمداد کرد. از این رو، از نظر هر نوع وابستگی دارویی یا روانی به مواد مخدر معتاد شناخته می شود.

امروزه اعتیاد و بیماریهای روانی متعاقب آن به عنوان یک واقعیت تلخ و عامل تنش زای مهم، زندگی میلیون ها انسان را تحت تاثیر قرار داده و باعث بروز مشکلاتی در افراد خانواده به خصوص کودکان می شود. کودکان والدین معتاد پرخطر و در عین حال پنهان هستند. اگر چه بزرگسالان تصور می کنند که دوران کودکی بدون فشار و تنش است اما انسان ها در این دوران با طیف وسیعی از عوامل تنش زا روبرو هستند که اعتیاد والدین یکی از این موقعیت ها می باشد. اعتیاد یکی از جدی ترین معضلات شهرهای کوچک و روستاهای نزدیک به شهر است که افراد ساکن در آن ها از مشکلات اجتماعی و روانی بسیاری رنج می برند. در سالهای اخیر به علت سطح پایین اشتغال و درآمد و افزایش اعتیاد، بسیاری از آسیب ها و معضلات اجتماعی در حومه شهرها مشاهده می شود که این امر باعث تغییر سطح کیفیت زندگی مردم و پایین آمدن آن از سطح متوسط جامعه شده است. اعتیاد علاوه بر مشکلات فردی و اجتماعی، یک مشکل خانوادگی هم محسوب میشود و بر روی بهداشت روانی فرد معتاد و خانواده وی نیز اثرات نامطلوب می گذارد.

اعتیاد والدین

متأسفانه بیشتر افرادی که در خانواده های معتاد متولد می شوند مصرف مواد مخدر برایشان عادی می شود و ترس از تجربه مصرف ندارند. ذکر این نکته ضروری است که بین اعتیاد پدر و انتقال ژنتیک به فرزند رابطه مستقیم وجود ندارد بلکه عمل مصرف پدر برای فرزند عادی می شود و با این همه اگر مادری در دوران بارداری معتاد باشد، فرزندش معتاد به دنیا می آید که البته قابل درمان است ولی آنچه مهم است عادی شدن مصرف ماده مخدر در خانواده است. زیرا این کار به انحراف دیگر اعضای خانواده کمک می کند. البته نباید فراموش کرد که گاه مصرف والدین بر فرزندان تاثیر منفی میگذارد و ممکن است آن ها را برای همیشه از مصرف ماده مخدر بیزار گرداند. به هر حال، والدین معتاد اغلب فرزندان معتاد خواهند داشت. زیرا اول اینکه الگوی نامناسبی برای فرزندان خود هستند و دوم این که فرصت مناسب و حوصله کافی جهت تربیت فرزندان خود را ندارند و دلیل سوم آنست که حوادث ناخواسته وابسته به زندگی معتادان از قبیل فقر و انحرافات خانوادگی و عدم مقبولیت اجتماعی از دیگر عوامل مؤثر در عدم تکامل شخصیت فرزندان آن ها خواهد بود. والدین معتاد به دلیل عدم تسلط کافی به رفتارهای خود موجب ناامنی برای کودکانشان می شوند. فرزندان ممکن است در مکانی باشند که به علت فقدان نظارت والدین در معرض خطرات فیزیکی قرار بگیرند یا قربانی خشونت ورزی والدین شوند. فرزندان والدین مصرف کننده مواد و الکل، به دلیل اعتیاد والدین، مشکلات روانی و پزشکی متعددی تجربه می کنند. در تحقیقات نشان داده است که تنها نیمی از جوانان معتاد دارای پدر و مادری معتاد هستند. پدر

و مادر یک سوم آنها به دلایلی از هم جدا شده‌اند و حدود یک چهارم آنها یکی از والدین خود را از دست داده‌اند. اعتیاد والدین از یک سو کنترل و تسلط والدین را بر فرزندان کاهش می‌دهد و از سوی دیگر، عامل انتقال این عادت به فرزندان می‌شود. البته ممکن است که برخی از فرزندان به دلیل انزجار از رفتار پدر و مادر و عبرت از سرنوشت شوم آنها به طور کلی از این صفت دوری جویند. اما به هر حال چنین والدینی در گرایش به اعتیاد فرزندان نقش مؤثری دارند. براین اساس، نقش اعتیاد پدر و مادر و تأثیر آن بر اعتیاد فرزند و همچنین اعتیاد یکی از نزدیکان در گرایش نوجوان به اعتیاد مؤثر است به خصوص مشاهده اعتیاد والدین و همانند سازی با والدین معتاد در مراحل گوناگون سبب اعتیاد نوجوانان یک خانواده می‌شود.

مشکلات روانی فرزندان والدین معتاد

اولین موردی که اعتیاد، افراد معتاد به مواد مخدر و یا الکل بر روی فرزندان می‌گذارد مشکلات روانی است. مشکلاتی که این کودکان را از همان سنین خردسالی درگیر می‌کند و نشانه‌های مشکل روانی در آنها نمایان می‌شود. در حقیقت اعتیاد والدین می‌تواند از عوامل روانشناختی اعتیاد در بزرگسالی باشد. از اختلالاتی که فرزندان افراد معتاد ممکن است در سنین خردسالی با آن درگیر شوند مشکل بیش‌فعالی این کودکان است. فرزندان این افراد بیشتر در معرض بیش‌فعالی هستند و ممکن است به دلیل عدم وجود فضا برای تخلیه انرژی و کنترل این مشکل دچار افسردگی‌های شدید و اختلالات شخصیتی شوند. از دیگر مشکلات روانی مهمی که فرزندان والدین معتاد با آن درگیر هستند عدم حرمت نفس است. از آنجایی که این کودکان در اکثر مواقع باید طوری رفتار کنند که والدینشان از آنها ناراحت و یا عصبانی نشوند دچار سرخوردگی می‌شوند و اعتماد به نفس خود را برای انجام امور مختلف زندگی از همان کودکی از دست می‌دهند و افرادی با اعتماد به نفس پایین به بار می‌آیند، که عارضه‌های این مشکل را می‌توان بیشتر در سنین جوانی این افراد مشاهده کرد. کودکان دارای والدین معتاد نسبت به سایر کودکان هم سن و سال خود از مشکلات روانی بیشتری از جمله اضطراب، افسردگی، مکیدن انگشتان و شب‌ادراری رنج می‌برند. کودکان در زمینه مشکلات اجتماعی نیز مواردی مانند سرپیچی از انجام روزمره، عدم انجام تکالیف مدرسه و نافرمانی دیده می‌شود.

نوع نگرش والدین به مصرف مواد در فرزندانشان در این مورد، عامل تعیین‌کننده‌ای است. به نحوی که والدینی که در مورد مصرف مواد فرزندانشان واکنش منفی نشان نمی‌دهند آنان را در خطر بیشتری قرار می‌دهد. یک مطالعه‌ی جدید، مبنایی عصب‌شناختی برای استعداد این کودکان در سو مصرف مواد یافته‌اند، این یافته‌ها در برخی از فرهنگ‌ها متفاوت است. بعضی از پژوهش‌ها عوامل محافظت‌کننده را هم در این کودکان نشان داده‌اند. خانواده‌هایی که در آن‌ها یک و هر دوی والدین معتاد می‌باشند، معمولاً میزان بیشتری از درگیری و تنش را در مقایسه با بقیه خانواده‌ها نشان می‌دهند. اعتیاد و مصرف مواد یکی از عوامل عمده‌ی طلاق و جدایی در ایران و سایر کشورها است. محیط زندگی کودکان در چنین خانواده‌هایی با رابطه نادرست با فرزندان، اختلال در مدیریت خانه، ضعف مهارت‌های ارتباطی بین افراد و خلا الگوهای صحیح در خانواده مشخص می‌شود.

اعتیاد والدین با ایجاد اختلال در فرآیند طبیعی خانواده و تنش در اعضای خانواده به خصوص در کودکان باعث بروز مشکلات جسمی، روانی و اجتماعی می‌شود و با تأثیر بر چگونگی واکنش آنها نسبت به مشکلات در آینده باعث ایجاد یک ساختار شخصیتی متزلزل در بزرگسالی خواهد شد. همه افرادی که در حیطه‌ی روان پزشکی فعالیت می‌کنند، چهره‌ی در هم، غمگین و

آزرده‌ی فرزندان بیماران معتاد رادیده‌اند. این کودکان دچار سرخوردگی، احساس شرم و کمبود اعتماد به نفس می‌شوند و غالباً به مکانیسم‌های دفاعی ناسالم روی می‌آوردند. بسیاری اوقات در این خانواده‌ها در مورد مشکل اعتیاد سکوت کامل برقرار است و والدین اشتباه می‌کنند با این سکوت، فرزندان را از واقعیت دردناکی که با آن روبرو هستند، دور نگه می‌دارند. چنین فضای خانوادگی پر استرسی نه به کودکان و نوجوانان اجازه می‌دهد احساسات و نظرات خود را بیان کند و نه آنان را به درک درست از مواد و آثار و عوارض آن قادر می‌سازد. به این ترتیب این کودکان مستعد دچار شدن به سو مصرف مواد و سایر آسیب‌ها و اختلالات رفتاری و روانی اند. سه دهه پژوهش نشان داده است که کودکان والدین معتاد هم به دلیل استعداد ژنتیکی و هم به خاطر شرایط خانوادگی که بزرگ شده‌اند، بیشتر از گروه‌های دیگر در معرض خطر اعتیاد قرار دارند.

در این خانواده‌ها دعوا، خشونت و سو رفتار کلامی، عاطفی و جسمی، ضعف همبستگی خانوادگی، انزوا و مشکلات خانواده از جمله مشکلات شغلی و اقتصادی، بسیار شایع است. والدین مصرف‌کننده الکل یا مواد معمولاً توانایی ایجاد نظم و سازمان دهی مناسب در خانواده را ندارند و در عین حال نسبت به سایر والدین، انتظارات بیشتری از فرزندان خود دارند. فرزندان والدین معتاد عموماً در معرض سخت‌گیری‌های انطباقی بیشتری هستند. تنبیه بدنی و به طور کلی خشونت و سوء رفتار فیزیکی از سوی والدین مصرف‌کننده‌ی مواد بسیار شایع است. فرار از خانه و تبدیل شدن به کودکان رها شده، بی سرپرست و خیابانی نیز در این خانواده‌ها شایع است. این کودکان نه تنها بیشتر از سایر کودکان استعداد سوء مصرف مواد را دارند بلکه افسردگی، اختلالات اضطرابی، اشکالات شناختی و اختلال در کارکردهای روانی اجتماعی هم در آن‌ها شایع تر است.

مطالعات دیگری میزان اختلالات روان‌پزشکی منجر به بستری در بخش‌های روان‌پزشکی و اختلال پیش‌فعالی و کمبود توجه را در این کودکان بیشتر نشان داده‌اند. در رفتار این کودکان اختلالاتی مانند اشکال در همدلی با دیگران، نبودن قدرت تطابق اجتماعی و بین فردی ف اعتماد به نفس پایین و ضعف احساس کنترل نسبت به محیط دیده می‌شود. این کودکان در مقایسه با سایرین، به احتمال بیشتری با مشکلات تحصیلی، غیبت از مدرسه و ترک تحصیل رو به رو می‌شوند.

رفتار و واکنش فرزندان

رفتار برون ریز

برون ریزی، یک اصطلاح روانشناختی در مباحث مربوط به مکانیسم‌های دفاع روانی و کنترل خود است، یعنی انجام دادن اقدامی در قبال تکانه انجام آن، به جای تحمل کردن و مدیریت کردن تکانش انجام آن اقدام عمل انجام شده معمولاً ضد اجتماعی بوده و ممکن است به شکل اقداماتی در جهت تکانش‌های اعتیاد (مانند نوشیدن، مصرف مواد مخدر یا سرقت) و یا (اغلب ناخودآگاه یا نیمه آگاهانه) برای جذب توجه (به عنوان مثال کج خلقی و یا رفتارهای بی‌پروا) صورت پذیرد. از نگرش یا رفتار مخالف آن به عنوان درون‌ریزی یاد می‌کنند. کودکانی که با وجود والدین معتاد رشد می‌کنند، در خطر انجام رفتارهای برون ریزی هستند.

کاهش اعتماد به نفس

عموماً افراد مبتلا به اعتیاد، به دلیل سرخوردگی در جامعه، اعتماد و عزت نفس خود را از دست می‌دهند و طبیعتاً والدینی که از

اعتماد به نفس کافی برخوردار نباشند، به هیچ وجه نمی توانند فرزندان با اعتماد به نفس بالا تربیت کنند. از سوی دیگر، فرزندان در چنین خانواده هایی باید طوری رفتار کنند که خود را از خشم بی اندازه والد خود در امان نگه دارند که خود این موضوع نیز علت دیگری بر کاهش اعتماد به نفس آنها می باشد. تمام این ها باعث می شود تا در نهایت کودک به فردی ترسو با اعتماد به نفس پایین تبدیل شود.

بیش فعالی

چنانچه والدین مبتلا به اعتیاد، کودک داشته باشند، کودک شان در معرض ابتلا به اختلالات کودکانه مانند بیش فعالی، اختلالات غذا خوردن مانند کم خوری یا پر خوری عصبی و... می باشند. طبق نتیجه تحقیقی که در این زمینه صورت گرفته است، اکثریت غریب به اتفاق فرزندان والدین معتاد، به اختلالات پر خوری یا کم خوری مبتلا شده اند.

اختلال در تمرکز

از آنجایی که فرزندان والدین معتاد، در خانواده ای پرتنش و پر استرس رشد می کنند، دچار کلافگی و پریشانی افکار می شوند. این اختلال در تمرکز کودکان باعث می شود تا آنها نتایج مثبتی در تحصیل شان به دست نیاورند. بررسی ها نشان داده است که فرزندان والدین معتاد، یا از ابتدا دچار ضعف در یادگیری و نتایج تحصیلی بوده و یا به مرور با افت تحصیلی مواجه شده اند. البته علاوه بر اختلال در تمرکز، عدم توجه والدین معتاد به تحصیل فرزندشان و یا مسئولیت های بیش از اندازه فرزند در خانواده به دلیل داشتن پدر یا مادر معتاد، از دیگر دلایل ضعف در تحصیل و یادگیری می باشد.

افسردگی

افسردگی یکی از خطرناک ترین معضلات روانی چنین خانواده هایی است. والدین معتاد نمی توانند به خوبی از فرزندان خود حمایت کنند و نیازهای مادی و معنوی آنها را رفع کنند. زمانی که فرزند چنین خانواده هایی، خود را با دیگر خانواده های سالم مقایسه می کند، به کمبود های مهمی پی می برد که توجه به آنها او را آزار می دهد. همه این کمبود ها و فشارهای روانی که در چنین خانواده هایی بر فرزندان وارد می شود، می تواند خطر ابتلا اعضا خانواده را به افسردگی را تا حد بسیار زیادی افزایش دهد.

مشکلات عاطفی/رفتاری در فرزندان

فرزندان بزرگتر که والدین آنها معتاد هستند، به دلیل بزرگ شدن در ی خانواده معتاد، اغلب از درک و شناخت ریشه مشکلات و گرفتاری های خود عاجز هستند. بسیاری از آنها دچار مشکلاتی مانند افسردگی، پر خاشگری و بی قراری می شوند. بررسی ها نشان داده است که اغلب آنها به مصرف انواع داروهای روانگردان روی آورده و نمی توانند به راحتی با دیگران ارتباط برقرار کنند. غالباً آنها نیز مانند والدینشان افرادی شکست خورده و درمانده هستند که در بیشتر مواقع شغل های پیش پا افتاده برای خود انتخاب می کنند و تقریباً همه آنها نوعی برداشت منفی از خودشان دارند. فرزندان بزرگسال والدین معتاد احساس می کنند که افرادی بی ارزش و پر از عیب و نقص هستند. آنها ممکن است در زندگی زناشویی خود نیز با مشکل روبرو شوند؛ چراکه پدر یا مادر معتاد آنها فرد بی مسئولیتی بوده است که از تامین نیازهای اولیه فرزندانش خودداری کرده است. در واقع، شاید بتوان گفت که بسیاری از فرزندان خانواده های پدر معتاد، در بزرگسالی، همان الگوی خانوادگی خویش را احیا می کنند. تجزیه و تحلیل داده ها

نشان داد که بین مولفه‌های پاسخ عاطفی، در آمیختگی عاطفی، کنترل رفتار، نقش، حل مساله، ارتباط، کارکرد کلی و نمره کلی عملکرد خانواده با اختلالات رفتاری در کودکان رابطه معنادار وجود دارد. به عبارت دیگر بین عملکرد خانواده (آمیختگی عاطفی، کنترل رفتار، نقش، حل مساله، ارتباط، کارکرد کلی) و کل اختلالات رفتاری همبستگی منفی وجود دارد. همچنین نشان دهنده نقش پیش‌بینی کننده‌ی عملکرد خانواده در بروز اختلالات رفتاری کودکان نیز می‌باشد. در مجموع میتوان نتیجه گیری کرد که عملکرد خانواده با اختلالات رفتاری کودکان رابطه معناداری داشته و چنانچه این کارکردها مطلوب باشد و بازدارنده در شکل گیری این اختلالات به حساب می‌آیند.

میزان آموزش پذیری

فرزندان والدین معتاد به دلیل نظارت ضعیف خانواده و در بعضی از زمان‌ها به خصوص در دوره نوجوانی و جوانی بدون نظارت یا کمترین نظارت از پیشرفت تحصیلی خوبی برخوردار نیستند. نوجوان در این دوره از رشد، بیشتر زمان خود را در مدرسه بسر میبرد که محل بروز و ابراز مشکلات رفتاری است. در مدارس کشور در طی سال تحصیلی چالش‌های زیادی بین دانش‌آموزان و اولیا مدرسه رخ میدهد، که میتواند در دسرهای بزرگی ایجاد کند. همه روزه در مدارس، دانش‌آموزانی مشاهده میشوند که به علت دعوا و رفتارهای پر خاشگرا نه تنبیه می‌شوند و با عکس العمل اولیای مدارس مواجه میگردند. نوجوانان پر خاشگر معمولاً قدرت کنترل خود را ندارند و قوانین و اخلاق جامعه‌ای که در آن زندگی میکنند را زیر پا میگذارند و در اغلب موارد والدین و اولیای مدارس با آنها درگیری پیدا میکنند و حرکات آنها گاهی به حدی باعث آزار و اذیت اطرافیان میشود که به اخراج آنها از مدرسه می‌انجامد. همچنین دانش‌آموزانی که از مشکلات عاطفی رفتاری رنج می‌برند با دسرهای زیادی در طول تحصیل مواجه‌اند. از دیگر موارد بسیار مهم در تأثیر اعتیاد والدین بر فرزندان، بحث تحصیل آنها است. در روزگاری که سواد و تحصیلات جزو نیازهای اصلی برای هر کسی شده و داشتن تحصیلات برای رسیدن به آرزوها و خوشبختی یکی از معیارهای اصلی است، مشکل در تحصیل می‌تواند ضربه‌ای بزرگ به کودکان باشد. در این بین فرزندان افراد معتاد بیشتر از هر کسی در معرض آسیب‌ها در زمینه تحصیل هستند که این آسیب‌ها از علت‌های مختلفی نشات می‌گیرد. از جمله این مشکلات که بیش از دیگر موارد بر روی تحصیل فرزندان تأثیر می‌گذارد، عدم تمرکز بر روی دروس به دلیل کلافگی و پریشانی افکار است؛ کودکی که ذهن‌اش تماماً درگیر مشکلات خانوادگی و اعتیاد والدین‌اش است، نمی‌تواند به درستی بر روی دروس تمرکز کند و در نتیجه با افت تحصیلی و حتی در مقاطع بالاتر، ممکن است با ترک تحصیل مواجه شود.

کودکانی که پدر یا مادر آنها معتاد هستند؛ معمولاً بین دیگر کودکان هم سن و سال خودشان از جایگاه پایین‌تری برخوردار هستند و سعی می‌کنند از دیگر کودکان دوری کنند تا کسی متوجه مشکل آنها نشود. این کودکان به همین دلیل دچار انزوا و عدم ارتباط می‌شوند و دایره دوستانشان بسیار کم است و یا اصلاً هیچ دوستی ندارند که این باعث می‌شود، در تحصیل به مشکل برخوردند و نتوانند از پس مشکلات تحصیلی خود ب‌آیند. حتی ممکن است با افراد معتاد دوستی کنند و تأثیر منفی از آنها ببینند. با توجه به تئوری‌ها و مطالعات فوق که به کودکان، نوجوانان و جوانانی اشاره دارد که در خانواده‌هایی زندگی میکنند که یک والد یا هر دو والد سوء مصرف مواد دارند از صدمات زیستی و روانشناختی گوناگونی برخوردارند. با بره ریختگی خانواده به دلیل

اعتیاد، جو روانی خانواده نیز دچار آسیب خواهد شد در چنین محیطی رشد و تحول سال جای خود را به واکنش های ناسالم میدهد. چون در این گذر راهنما، هدایت کننده و کنترل کننده های وجود ندارد راه های انحرافی پذیرفته و یاد گرفته می شود. آنها راه های مقابله ای را بر اثر تکرار و گاهی تقویت های نامناسب یاد می گیرند. در عین حال دوره نوجوانی و جوانی این مطالعه تاکید دارد که یادگیری اولیه کودک در محیط خانواده شکل می گیرد و خانواده دارای والدین وابسته به مواد مشکلات فراوانی دارند که این مشکلات چنان آنها را درگیر میکند که نظارت کافی بر رفتارهای نوجوانان و جوانان خود ندارند و در عین حال الگوی نامناسبی نیز برای آنان هستند. پژوهش حاضر بدنبال پاسخگویی به این سوال بود: آیا میزان مشکلات عاطفی / رفتاری در فرزندان والدین معتاد بیش از فرزندان والدین غیر معتاد است؟

اختلال در زندگی و رفتار فرزندان

بزرگ ترین مشکل و اختلالی که فرزندان والدین طلاق خواهند داشت این است که بیش از حد به دیگران متکی خواهند بود. مطلب های بسیار زیادی در این مورد وجود دارد که اتکا و وابستگی به دیگران یعنی چه. فرد وابسته، فردی است که به واسطه ی اتفاق هایی که در دوران کودکی برایش افتاده است و بسیار دردناک بوده اند، یاد گرفته است که تا دیگران را از وجود خویش، مهم تر و برتر بداند. طبق نظر روانشناس افرادی که وابستگی به دیگران دارند معمولا به راحتی توان نه گفتن ندارند و نمی توانند حد و مرز خود با دیگران را مشخص کنند. از خواسته های خود مطلع نیست و آن ها را نمی فهمد و بیشتر در صدد بر آورده کردن نیاز های دیگران است و به احتیاجات و نیاز های خودش اهمیت نمی دهد. و همچنین چنین افرادی به احساسات، غرایز و دریافت ها و ادراک های خود اعتماد ندارند و غالبا به نفع دیگران از موضع خود عقب نشینی می کند و به راحتی تسلیم می شود. این افراد پیوسته منتظر هستند که تا دیگران احساسات غیر خوب را در او از بین ببرند و به او احساس خوب بدهند و در این زمینه به دیگران وابسته هستند و نمی داند چه احساس خوبی را باید نسبت به خودش داشته باشد و نسبت به آن آشنایی ندارد.

طبق تحقیقات بهترین کلینیک روانشناسی فرزندان والدین معتاد از آن جا که همواره شاهد آن بوده اند که چگونه پدر و مادرشان، خود و احساسات خود را با توسل به مواد مخدر، الکل و ... بی حس کرده اند به همین دلیل یاد گرفته اند که با احساسات منفی خود کنار نیایند و آن ها را قبول نکنند. احتمال این که این افراد نیز برای از بین بردن احساسات منفی خود به راحتی معتاد شوند و این احساسات را مانند والدینشان به این روش کرخت کنند. همانطور که گفتیم چنین افرادی خودشان را ارجحیت قرار نمی دهند ولی همچنین ممکن است که این افراد هیچ وقت اجازه نداشته اند تا افکار و احساسات خود را بیان کنند و درباره ی آن ها با دیگران گفت و گو کنند. در نتیجه در بزرگسالی نیز با بیان افکار و احساسات خود و گفت و گو درباره ی مشکلات، مسئله خواهند داشت. طبق نظر مشاوران کلینیک افسردگی گفت و گو کردن و بیان افکار و احساسات و شناخت آن ها در ازدواج و ارتباط بسیار مهم است و اگر که این مهارت در فرد وجود نداشته باشد با بسیاری از مشکلات مواجه خواهد شد. اگر که کودک در محیطی بزرگ شود که یک یا هر دوی والدینش اعتیاد دارند پس آن محیط برای آن ها امن و ثابت برای رشد نخواهد بود و از این رو نسبت به دیگران در بزرگسالی بی اعتمادی زیادی را تجربه خواهند کرد.

عملکرد تحصیلی

مشکلات غیبت‌های غیرموجه در کودکی ممکن است به مشکلات جدی‌تر مدرسه‌گریزی در نوجوانی تبدیل شود و با ترک تحصیل به اوج خود برسد. والدین این کودکان کمتر اهل مطالعه‌اند و در ابتدای کودکی کمتر محرک‌های مبتنی بر یادگیری را برای نوزادان و خردسالان فراهم می‌کنند. در سنین مدرسه، والدین کمتر حضور دارند تا در تکالیف مدرسه به فرزندان کمک کنند و عملکرد مدرسه و تکالیف آنها را نظارت کنند. این کودکان ممکن است به دلیل سطوح بالای اضطراب مرتبط با هرج و مرج محیط خانه مشکل توجه و تمرکز داشته باشند. ساعت‌های خواب و تغذیه نامنظم، دیدن خشونت خانوادگی و مشکلات امنیتی همه باعث افزایش مشکلات یادگیری و رفتاری برای این کودکان می‌شود. وقتی که نیازهای اساسی بقاء این کودکان تأمین نشده است برایشان مشکل است تا بر یادگیری و تفکر سطح بالاتر تمرکز کنند. همچنین ارتباط والدین مصرف‌کننده و معلم‌ها و سیستم بزرگتر مدرسه نیز ضعیف است.

آینده فرزندان والدین معتاد

اعتیاد والدین نه تنها دوره کودکی بلکه دوره بزرگسالی فرزندان را نیز تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. برخی از مشکلاتی که در سنین کودکی برای این دسته از افراد به وجود می‌آید در آینده آن‌ها نیز تاثیر گذار خواهد بود. برای مثال یکی از مشکلاتی که در بزرگسالی و آینده فرزندان والدین معتاد دیده می‌شود مشکل دلیل تراشی به جای حل مشکلات است. این افراد در دوران کودکی از والدین خود این رفتار را بارها و بارها دیده‌اند که به جای حل مشکلات بهانه می‌گیرند و یا دلیل تراشی می‌کنند و این رفتار والدین را به صورت ناخودآگاه تکرار و در صورت بروز مشکل دلیل تراشی می‌کنند. از دیگر مواردی که از دوران کودکی ممکن است در بزرگسالی نیز ادامه‌دار شود می‌توان به استرس، افسردگی و عدم اعتماد به نفس نیز اشاره کرد.

آسیب فرزند با وجود والدین معتاد

فرزندان ابتدا ممکن است اختلالات رفتاری والدین را به پای اعتیاد آن‌ها به مواد مخدر ننوشته و ناشی از مشغولیت‌های آنان بدانند. این موردی نیست که به واسطه تأثیر منفی بر روال مراقبت از آنان در مواردی چون حضور نامنظم در مدرسه و عدم تأمین خوراک و پوشاک و امثالهم قابل توجه باشد. تخصیص پول خانواده به تأمین مواد مخدر اغلب تهیه مواد غذایی و پوشاک و مواردی از این دست را با مشکل مواجه می‌کند. عدم پرداخت اجاره مسکن در مورد مستأجران به معنی در به دری است و ناپایداری را به بقیه بخش‌های زندگی شان انتقال می‌دهد، خصوصاً که موجران چندان تمایلی به اجاره دادن مسکن به معتادان ندارند. جا به جایی مستمر مسکن با نقل و انتقال از مدرسه‌ای به مدرسه دیگر همراه است و این امر چنین دانش‌آموزانی را دچار اختلال کارکردی در عرصه فراگیری می‌سازد. در این صورت گاه فرزندان دچار غیبت و افت تحصیلی شده و حتی ترک تحصیل می‌کنند و با انواع اضطراب و افسردگی مواجه می‌گردند.

آن‌ها اغلب در معرض خشونت‌های مرتبط با مواد مخدر شامل تهدیدهای فروشندگان و قاچاقچیان برای دریافت وجه مواد، حرمت شکنی دوستان معتاد از والدین به هنگام تدخین جمعی یا حملات پلیس برای کشف و دستگیری آنان هستند و این همه فرزندان را متوحش می‌دارد. جدایی از پدر و مادر معمولاً یکی از گزینه‌های پیش روی این فرزندان است. غیبت‌های مکرر و

ناگهانی و اغلب غیرقابل توضیح و طولانی پدر و مادر معتاد مثلاً برای مدتی نامشخص، گیج کننده و اضطراب آور بوده و این که همیشه عجله دارند و خسته اند، ایشان را افسرده می سازد. برخی از والدین هم برای جلوگیری از فروپاشی خانواده در این مرحله اقدام به ترک اعتیاد می کنند و بیماری اعتیاد خود را به خاطر اهمیت و توجه به شرایط روحی فرزندان به طور کامل کنترل و برای درمان اعتیاد اقدام می کنند. در این صورت گاه فامیل صلاح می بینند موقتاً فرزندان را به خانه خود برده یا سرپرستی آنها را متکفل شوند. در نبود چنین خویشاوندانی نگرانی های قابل توجهی در حفاظت از فرزندان اعتیاد بروز کرده و سازمانی مردم نهاد یا دولتی را موظف به تقبل سرپرستی شان جهت جلوگیری از آسیب پذیری عاطفی می نماید. زندگی فرزندان در خانه هایی با والدین معتاد مملو از اختلال، فاصله و عدم قطعیت بوده و آنان را به محرومیت از حق شان معترف می کند، مگر این که رفاه و ثروت و مکنت خانواده این جای خالی را پر کند.

در غیر این صورت بروز مشکلات جدی است و در حالی که فرزندان ابتدا ابعاد خطر را احساس نکرده و مثلاً عدم تأمین خواسته هایشان را به شکل دیگری جز در رابطه با اعتیاد آنان تعبیر می کنند، اما رفته رفته ضعف مراقبت خود را حس می کنند و به آن واکنش نشان می دهند، به ویژه این که حتی در موارد رفاه و مکنت خانواده هم علیرغم تأمین نیازهای مادی و مالی، جای خالی محبت والدین را احساس می کنند و صمیمیت بی شائبه آنان را می جویند و از مسئله داری وضعیت والدین غصه می خورند و از این که نمی توانند برایشان کاری انجام دهند، ملولند. غذا و لباس تمیز مهم اند، اما تعلق خاطر به والدین را جبران نمی کنند و نمی توانند مثلاً ناراحتی شان از این که وضع درس شان را نمی پرسند و به مدرسه شان سری نمی زنند را ببوشانند.

عواملی مانند دریافت نکردن حمایت عاطفی از سوی خانواده، گسیختگی روابط فرزندان با والدین و در نهایت کنترل شدید فرزندان سبب بروز بی ثباتی هویتی در آنها به منزله آسیب جامعه شناختی مهم می شود. برای جبران چنین اثرات نامطلوبی، فرزندان به سه راهبرد حذف مسئله، مقابله ای و ترمیمی تمسک می جویند که نتیجه آن به صورت عوارض روحی، اجتناب از جامعه، بی حوصلگی، تحریک پذیری، بروز خشونت های کلامی و جسمی، بی مسئولیتی همه جانبه از سوی والدین، محرومیت از امکانات اولیه، حرمان معنوی، رنج ناشی از مقایسه، لجاجت با اعضای خانواده و اعتماد به نفس تخریب شده در فرزندان بروز می یابد. در خانواده هایی که والدین درگیر مسئله اعتیاد هستند جایگاه و موقعیت اعضای خانواده به درستی تثبیت نمی شود، در این صورت است که پدر و مادر احترام چندانی در محیط خانواده ندارند و با ایجاد ناسازگاری و تنش بین اعضای خانواده، این نهاد مهم اجتماعی به شکل کانونی آسیب زا می شود که در تأمین نیازهای فرزندان خود از جمله مراقبت، راهنمایی، آموزش، انضباط و نیازهای مربوط به سن کودک و... ناتوان می شود. اعتیاد باعث مشکلات جسمی، عاطفی و رفتاری در فرزندان می شود و مسائلی مانند افسردگی و ضعف عزت نفس و اضطراب سبب ضعف در عملکرد تحصیلی، مشکلات ارتباطی، انزوا و گوشه گیری می شود. در چنین شرایطی اعتیاد با جابه جایی در جایگاه والدین و فرزندان، کنترل و تسلط پدر و مادر را بر فرزندان کاهش می دهد و عامل انتقال این عادت به فرزندان می شود. در چنین خانواده ای فرزندان از کیفیت پایین زندگی در همه ابعاد زندگی رنج می برند. شاخص کیفیت زندگی برای فرزندان افراد معتاد بر حسب جنسیت، نوع مواد مصرفی و تعداد اعضای خانواده نشان می دهد در بستر اعتیاد در خانواده، کیفیت زندگی به طور چشمگیری کاهش می یابد و بیشتر شدن آسیب پذیری فرزندان سبب می شود آنها از مشکلاتی نظیر کسالت و بیماری های روحی-روانی، اضطراب، افسردگی و ناامیدی بیشتر، یاس و سرخوردگی، استعداد ابتلا به

بزهکاری و ... رنج ببرند؛ بنابراین می توان با قاطعیت ابراز داشت که کودکان و نوجوانان دارای والدین معتاد، از آسیب پذیر ترین گروه های جامعه به شمار می روند.

آسیب در بین والدین مصرف کننده مواد و الکل

اختلالات مصرف مواد در والدین می تواند آسیب زنده بوده و بر عملکرد مالی، اجتماعی، شناختی، سلامتی و هیجانی تأثیر بگذارد. این آسیب ها به نوبه خود ممکن است بر توانایی والدین برای مراقبت از فرزندان و سبک والدگری آنها تأثیر بگذارد. در این بخش ارتباط بین سوء مصرف مواد و رفتارهای والدگری که منجر به آسیب در فرزندان میشود را مورد بررسی قرار می دهیم. مطالعات نشان می دهد سوء مصرف مواد بر ارتباطات والد-فرزندی تأثیر منفی می گذارد. ارتباطات والد فرزند و واسطه تأثیرات الکلیسم والدینی روی حالات افسردگی، رفتارهای پرخطرگرانه و قانون شکنی است. تعاملات والد فرزند که در آن والدین حساس، باثبات، و به لحاظ هیجانی موجود باشند، توانایی فرزندان را برای مواجه شدن با موقعیت های استرس آور و هیجان های منفی تسهیل میکند. در مقابل بچه هایی که والدینشان بی ثبات، و فاقد توانایی برای حمایتی بودن و موجود بودن به لحاظ هیجانی هستند، نسبت به پیامدهای منفی آسیب پذیرتر بوده و زمینه شکل گیری اختلالات و مشکلات در آنها بالاتر است. شکل دوم ارتباطی در بین والدین سوء مصرف کننده بیشتر مشهود است.

عامل ایجاد اختلالات شخصیتی و اجتماعی فرزند تأثیر اعتیاد والدین بر فرزندان شامل رفتارهای اجتماعی فرزند نیز می شود. آن ها نمی توانند در جامعه به خوبی هم سن و سال های خود ظاهر شوند که می تواند نشات گرفته از دلایل مختلفی باشد که پیش تر به آن ها اشاره کردیم. مهم ترین دلایلی که عامل ایجاد اختلالات شخصیتی و اجتماعی فرزند هستند شامل عدم اعتماد به دیگران، پایین بودن اعتماد به نفس، ترس از فاش شدن راز اعتیاد والدین، سرخوردگی و منزوی بودن به خاطر خجالت کشیدن از مسئله اعتیاد پدر و یا مادر و مواردی از این قبیل می شوند.

کیفیت زندگی فرزندان

طبق نتایج به دست آمده، کیفیت زندگی فرزندان افراد سوء مصرف کننده مواد سنگین پایینتر از کیفیت زندگی فرزندان افراد سوء مصرف کننده مواد سبک است. از آنجا که مواد سبک شامل سیگار، قلیان و مشروبات الکلی و مواد سنگین شامل تریاک، حشیش، قرص اکستازی، کراک، شیشه و هروئین می شود؛ در تبیین این یافته میتوان گفت که سوء مصرف مواد سنگین توسط والدین تأثیرات مخرب تری بر ساختار خانواده می گذارد که از جمله آن ها، میزان بالای طلاق در میان این خانواده ها است. (مریکانگاس و همکاران). همچنین، خانواده هایی که در آن ها سوء مصرف یا وابستگی به مواد سنگین وجود دارد آشفته تر از خانواده های دیگر هستند. ارتباط چنین خانواده هایی بسیار درهم رفته است (پن هیر و همکاران) بسیاری از وقایع زندگی مانند جدایی یا طلاق والدین، بیماری و مرگ آن ها که رابطه مستقیمی با سوء مصرف مواد سنگین دارند ممکن است باعث اضطراب و فشار روانی شود و این فشارها نیز بر سلامت روانی و عملکرد و بهزیستی جسمی و روانی اثر نامطلوبی بر جای می گذارند و همین عوامل، باعث کاهش قابل توجه کیفیت زندگی در فرزندان افراد معتاد میشود. بنابراین می توان نتیجه گرفت که کیفیت زندگی

نامطلوب در یک زمینه سبب پایین آمدن کیفیت در سایر حیطه‌های کیفیت زندگی نیز خواهد شد. با توجه به کیفیت زندگی پایین در تمامی ابعاد، تدوین برنامه‌های آموزشی و مداخله‌ای به منظور ارتقاء کیفیت زندگی فرزندان افراد معتاد روستایی، یک ضرورت اساسی محسوب می‌گردد. شایان ذکر است از آنجایی که مطالعه حاضر در جمعیت محدودی از فرزندان افراد معتاد روستایی، در زمان و مکان خاصی صورت گرفته است، لذا تعمیم پذیری نتایج باید با احتیاط صورت پذیرد.

بحث و نتیجه گیری

با وجود یک فرد معتاد در خانواده زندگی هر یک از افراد خانواده به نحوی صدمه می بیند، به این دلیل که آنها برای ادامه حیات مجبور می شوند که تغییراتی در زندگی خود ایجاد کنند تا بتوانند با اثرات ویرانگر بیماری اعتیاد کنار بیایند. به همین دلیل این روش به مرور زمان باعث می شود تا زندگی خود آنها نیز به بدبختی کشیده شود. بیماری اعتیاد، دارای یک روند تدریجی است و به آرامی از مصرف تفنی و مقطعی، به مصرف جدی و دائمی تبدیل می شود. با توجه به اثرات مخرب اعتیاد والدین بر روی سلامت عمومی و سلامت اجتماعی فرزندان ضروری است در حوزه فرهنگ عمومی برنامه هایی برای مواجه شدن صحیح با استرس و فشارهای روحی و روانی که منجر به افزایش نگرانی و اضطراب، اختلالات خواب و افسردگی، کاهش سلامت جسمانی و عملکرد اجتماعی فرزندان خانواده های اعتیاد می شود طراحی و اجرا گردد. همچنین لزوم توجه به برنامه هایی که به ارتقای سلامت اجتماعی جامعه هدف پژوهش کمک کند نظیر برنامه هایی که روحیه مشارکت جویی را در آن ها ارتقا ببخشد مانند ایجاد تسهیلات برای دسترسی راحت تر آن ها به باشگاه های ورزشی و ... ضروری به نظر می رسد. همچنین، با توجه به تأثیر متفاوت اعتیاد هر کدام از والدین بر سلامت اجتماعی و روانی فرزندان ضروری است تا ضمن آگاهی بخشی به این دسته از والدین در مورد آثار متفاوت بر روی فرزندان به تفکیک نوع نقش والدین در خانواده پژوهش های دیگری صورت گیرد. تقویت نقش مشاور در مدارس، دانشگاه ها و خوابگاه ها برای یاری رساندن به افراد در معرض خطر اعتیاد و آسیب های ناشی از آن نظیر فرزندان والدین معتاد، به نحوی که بتوانند در زمان بروز مشکل با مراجعه حضوری یا تلفنی مشکل خود را طرح نموده و از بسیاری از مشکلات و آسیب ها پیشگیری گردد. ارتقا آگاهی و دانش فرزندان خانواده های اعتیاد در زمینه زیان های جسمی، روحی و روانی اعتیاد به واسطه برگزاری کارگاه های آموزشی برای آنان به طوری که در جهت ایجاد نگرش منفی نسبت به مواد مخدر اطلاعات مفید به آنان ارائه گردد و راه های مقاومت و روبرو شدن با آسیب ها به آنان آموزش داده شود. همانطور که گفتیم کودکانی که پدر و مادر شان اعتیاد دارند. در درون خانواده محیطی پر آشوب، استرس زا را تجربه خواهند کرد و می توان گفت که چنین کودکانی از داشتن چنین خانواده ای خجالت زده خواهند بود و این افراد شرم و خجالت زیادی را تجربه خواهند کرد. در نتیجه می توان گفت که چنین افرادی گوشه گیرتر و منزوی تر خواهند بود و به همین دلیل در بالا نیز گفتیم که توانایی گفت و گو و بیان نیاز ها و خواسته هایشان را نخواهند داشت. از طرفی چنین افرادی نگرانی بیش از حد در این زمینه دارند که دیگران متوجه اعتیاد والدینشان شود و در نتیجه ممکن است که اعتماد به نفس پایینی داشته باشند و مهارت های ارتباطی مناسبی را نیز بر قرار نسازند.

منابع

- اردوباری، صبور (۱۳۵۳). اعتیاد بلای قرن بیستم، تهران: انجمن علمی مذهبی
- بارکر، فیلیپ (۱۳۶۴). خانواده درمانی پایه، ترجمه محسن دهقانی، تهران: انتشارات رشد.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۳۸). فرهنگ دهخدا. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ترخان، مرتضی (۳۱۳۱). اثربخشی درمان بینفردی گروهی کوتاهمدت بر بهزیستی روانی و کیفیت زندگی همسران افراد معتاد.
- نیازی، محسن، شریفی، احسان، نوروزی، میلاد و هادی زاده، مصطفی (۸۹۳۰). تبیین رابطه نوع اعتیاد والدین معتاد و سلامت عمومی واجتماعی مطالعه موردی: فرزندان معتادین شهر اصفهان در سال (۸۹۳۰). پنجمین همایش ملی روانشناسی، مشاوره و مددکاری اجتماعی، خمینی شهر.
- همتی، زینب، عباسی، سمیرا، اوجیان، پرستو و کیانی، داوود (۸۹۳۳). رابطه بین الگوهای ارتباط والدین و خودکارآمدی در ۱۳-۰۱، (۸) نوجوانان مبتلا به سوء مصرف مواد والدین، نشریه نورولوژی کودک.
- Lander,L., Howsare,J. and Byrne,M. (۲۰۱۳). The impact of substance use disorders on families and children: from theory to practice. Soc work public health, ۲۸, ۲۰۵-۰,۱۹۴
- Lyvers, M., Onuoha,R., Thorberg,F.A., Samios,C. (۲۰۱۲). Alexithymia in relation.